

PRIJEDLOG DVORSKIH SAVJETNIKA CARU LEOPOLDU I. O SMJENJIVANJU MARČANSKOG BISKUPA GABRIJELA MIJAKIĆA I SUŽAVANJU VLAŠKIH POVLASTICA IZ 1668. GODINE

Zlatko KUDELIC, Zagreb

Autor prikazuje biskupovanje Gabrijela Mijakića, biskupa grkokatoličke marčanske biskupije i analizira okolnosti koje su bečki dvor potaknule na donošenje odluke o njegovu smjenjivanju, imenovanju novoga marčanskog biskupa Pavla Zorčića te sužavanju vlaških povlastica.

Uvod

U hrvatskoj i inozemnoj historiografiji o Vojnoj krajini gotovo je nezamijećenim prošao jedan na prvi pogled nevažan događaj koji se zbio 20. prosinca. 1668. prilikom audijencije kod cara Leopolda I., a to je bilo uručenje predstavke s prijedlogom o smjenjivanju Gabrijela Mijakića, biskupa grkokatoličke marčanske biskupije, i sužavanju krajiških povlastica, koju je vladaru u ime skupine dvorskih savjetnika predao dvorski tajnik Christophor Abele.¹ Marčanski se biskup Gabrijel Mijakić, o kojem je predstavka govorila, u kra-

¹ Predstavka se nalazi u Lopašićevoj zbirci izvora o marčanskoj biskupiji pod naslovom »Monumenta ecclesiae graeco-orientalis in Croatia et Slavonia« u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pod signaturom XV-25, A-III, 15. Uručenju predstavke Leopoldu I. nazočili su prvi tajni savjetnik knez Hans Auer-sperg, majordom knez Wenzeslav Lobkowitz, vrhovni dvorski meštar grof Ferdinand Dietrichstein, dvorski tajnik grof Adolf Schwarzenberg, grof Raimund Montecuccoli, komornik grof Johann Lamberg, tajnik Johann Hartwig Nostiz, predsjednik dvorske komore i ministar financija grof Georg Ludwig Sinzendorf, grof Johann Rottal, kancelar barun Pavao Hoher, barun Šidenič, podtajnici Waldendorf, Sonches i Maradas te tajnik Christophor Abele. Dužnost tajnih savjetnika na Leopoldovu dvoru obavljale su različite osobe, a kako bi izbjegao moguće zloporabe položaja tajnih savjetnika, Leopold I. je nešto kasnije uveo tajne konferencije, neku vrstu ministarskog vijeća. Opširnije: Ferdo ŠIŠIĆ, »Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine«, u: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Matica hrvatska, Zagreb, 15-71; Josip KOLANOVIĆ, »Hrvatske kraljevske konferencije (1689.-1716.)«, prip. J. Barbarić, J. Kolanović, A. Lukinović, i V. Šojat., Zagreb, 1985., 15-65; Zrinka BLAŽEVIĆ, *Vitezovićeve Hrvatska između stvarnosti i utopije*, Zagreb, 2002., 52-82.

jiškoj historiografiji i sintezama hrvatske povijesti najčešće spominjao kao jedan od saveznika Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, a njegove su navodne veze s obojicom urotnika isticane kao glavni razlog za njegovo uhićenje i utamničenje.² No, Mijakićevo biskupsko djelovanje i prilike u Vojnoj krajini tijekom tog razdoblja privukli su manju pozornost znanstvenika koji su istraživali društvenu i vjersku povijest krajiškog prostora, iako su se tijekom Mijakićeva kratkotrajnog biskupovanja od 1663. do 1670. godine zbilja dva važna događaja krajiške povijesti – buna 1666. godine, zbog koje se dvor odlučio na djelomično sužavanje krajiških povlastica, te donesena odluka da se na stolicu grkokatoličke marčanske biskupije konačno postavi pravi, a ne prividni grkokatolik, odgojen u katoličkim učilištima, koji je trebao pravoslavne Krajišnike sjediniti s Katoličkom crkvom i prekinuti utjecaj pravoslavne crkvene hijerarhije Pečke patrijaršije na pravoslavno krajiško pučanstvo. Mijakićeva se uloga u navedenim zbivanjima redovito povezivala s pripremama urote, pa su kao razlog njegova uhićenja najčešće isticane njegove navodne veze s Petrom Zrinskim, dok se o stvarnim razlozima njegova uklanjanja – neispunjavanju obećanja o širenju unije među Krajišnicima Vojne krajine, prekidu veza s pečkim patrijarsima, podizanju katoličkih škola za odgoj vlaške mladeži i odricanju od uloge političkog predstavnika svih Krajišnika i zaštitnika njihovih povlastica na dvoru, koje su dvor i krajiški vojni zapovjednici izbjegavali javno iznositi zbog bojazni od izbijanja širih krajiških nemira – u historiografiji manje govorilo.³ Budući da su za Mijakićeva biskupova-

² Grkokatolička marčanska biskupija (svidnička prema nazivlju bečkog dvora, a platejska Rimske kurije) utemeljena je 1611. godine imenovanjem biskupa Simeona Vratanje opatom samostana svetog Mihaela arkanđela u Marči i grkokatoličkim biskupom, koji je trebao provesti uniju (sjedinenje) pravoslavni Krajišnika Hrvatsko-slavonske Vojne krajine, u izvorima najčešće nazivanih »Vlasima«, kao i »Rascianima ili Servianima«, odnosno »ljudima grčke vjere«, s Katoličkom crkvom. Tijekom Simeonova biskupovanja od 1611. do 1630. godine unija nije postigla očekivani uspjeh, a u razdoblju od 1630. do 1663. godine na stolici marčanskih biskupa smjenjivali su se biskupi koje su zagrebački biskupi, njihovi suvremenici, držali prividnim grkokatolicima, koji su branili i širili pravoslavlje u Krajini na štetu katoličke vjere i Crkve, a crkvenim poglavarima priznavali pravoslavne patrijarhe Pečke patrijaršije. Tadašnji se habsburški vladari zbog izbjegavanja pogoršanja situacije u Krajini nisu obazirali na prigovore i proteste zagrebačkih biskupa Benedikta Vinkovića (1637.-1642.) i Petra Petretića (1648.-1667.) o neprikladnosti pojedinih kandidata za marčansku biskupiju, pa su sve do Mijakićeva vremena marčanskim biskupima imenovali osobe koje su predlagali sami Krajišnici na skupovima na koje su dolazili i pravoslavni (Vlasi) i katolički Krajišnici (Slavonci i Predavci), iako imenovani biskupi, prema mišljenju zagrebačkih biskupa, nisu zadovoljavali kriterije koje su morali ispunjavati kandidati za grkokatoličke biskupe. Opširnije: »Petri Petretich episcopi Zagrabiensis Historia de Valachorum in Confiniis Regni Sclavoniae degentium Episcopatus origine, progressu et effectibus«, Arhiv HAZU, II. d 51, f. 1-6 (dalje: PETRETIĆ, *Historia de Valachorum Episcopatus*); Nicolaus NILLES, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae orientalis in terris coronae S. Stephani*, I-II, Oeniponte, 1885., 1058-1059; Janko ŠIMRAK, *De relationibus Slavorum Meridionalium cum Sancta Sede Apostolica saeculis XVII. et XVIII.*, Zagreb, 1926; Aleksa IVIĆ, »Iz istorije crkve hrvatsko-slavonskih Srba tokom XVII. veka«, *Vjesnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva*, XVIII, II, Zagreb, 1916., 1-29; Janko ŠIMRAK, »Povijest Marčansko-svidničke biskupije i crkvene unije u jugoslavenskim zemljama«, *Bogoslovska smotra*, Zagreb, 1924., 12 (1), 64-81; (2), 160-187; (3), 286-311; (4), 412-446; ISTI, »Marčansko-svidnička eparhija za vrijeme vladika Gabre i Vasilija Predojevića i Save Stanislavića«, *Bogoslovska smotra*, 13 (1), Zagreb, 1925., 33-55.

³ U krajiškoj historiografiji 19. stoljeća bila je uvriježena teza da su Gabrijela Mijakića zbog urote protiv zakonitog vladara živog zazidali sami Krajišnici i njihovo pravoslavno svećenstvo, što je prvi iznio Csaplovics, ali je R. Lopašić u knjizi o povijesti Karlovca objavljenoj 1879. godine jasno napomenuo da su neki autori monografija o krajiškoj povijesti, primjerice Bartenstein, Engel, Hietzinger i Vaniček, proširili ovu verziju završetka Mijakićeva života s namjerom da opravdaju buntovno ponašanje pravoslavni Krajišnika (»da opravdaju kršćane od nevjerstva«) tijekom Mijakićeva biskupovanja, i zaključio da je Mijakić bio

nja na površinu izbili mnogi problemi krajiškog društva čije su rješenje Habsburgovci u ranijem razdoblju odgađali zbog vojne i strateške važnosti značenja Krajine u ratnim vremenima, primjerice pitanje unije pravoslavnih Krajišnika (Vlaha) s Katoličkom crkvom, ili vrlo širokog tumačenja sadržaja krajiških povlastica među samim Krajišnicima, ovaj je rad o predstavi kojom su dvorski savjetnici caru Leopoldu I. predložili Mijakićevo uklanjanje s marčanske biskupske stolice stavljen u širi kontekst ondašnjih političkih i društvenih zbivanja ne samo u Krajini već i Monarhiji, pa su prvo opisane okolnosti koje su dovele do Mijakićeva imenovanja marčanskim biskupom, zatim krajiška buna 1666. godine i njezine posljedice za krajiško društvo i samog Mijakića, i na kraju se analizira predstavka koju su dvorski savjetnici uputili Leopoldu I., koji je na temelju njezina sadržaja prihvatio ponuđeno rješenje o Mijakićevu uhićenju.

Mijakićev izbor za biskupa

O životu Gabrijela Mijakića prije njegove pojave kao jednog od kandidata za biskupa marčanske biskupije sačuvani su samo šturi podaci: prema isusovačkom izvješću iz 1670. njega je svojim nasljednikom neposredno prije smrti odredio marčanski biskup Sava Stanislavić, a iz pisma cara Leopolda I. upućenog 8. siječnja 1662. godine Dvorskom ratnom vijeću moglo se saznati da je Mijakić neko vrijeme boravio kao kaluđer u Raabu (Györu), ali nije poznato kada se vratio u Marču.⁴ Gabrijel Mijakić pojavio se kao jedan od trojice kandidata za naslov marčanskog biskupa 1661. godine, a njegovi su protivnici, lepavinski arhimandrit Simeon Kordić⁵, kojeg je još 1652. godine Ferdinand III. imenovao arhiman-

otvoreni protivnik unije, koji je bio kažnjen dugogodišnjim zatvorom, gdje je i umro. Nakon Lopašića neki su autori ponavljali Csaplovicseve i Vaničekove teze o Mijakiću, primjerice G. Rothenberg i Karl Kaser, dok su drugi spominjali Mijakićev odnos prema uniji samo sporadično, i pretežno naglašavali njegovo sudjelovanje u uroti, iako su M. Grbić i A. Ivić u radovima ukazali i na Mijakićevo držanje prema uniji kao na jedan od razloga njegova uklanjanja. Međutim, vrlo je znakovito da autori monografija o Vojnoj krajini nisu navodili radove grkokatoličkoga križevačkoga biskupa Janka Šimraka, koji je objavio velik broj radova i zbirku izovra o marčanskoj biskupiji, dok su se redovito služili radovima srpske historiografije i nekritički preuzimali zaključke njenih predstavnika o Habsburškoj Monarhiji kao netrpeljivoj katoličkoj državi koja je sustavno provodila politiku nasilnog unijačenja. Opširnije: Johann von CSAPLOVICS, *Slavonien und zum Theil Croatien*, II., Budapest, 1819., 21; Radoslav LOPAŠIĆ, *Karlovac*, Zagreb, 1879., 154-155; Manojlo GRBIĆ, *Karlovačko vladništvo*, Karlovac, 1892., II/2, 213; Aleksa IVIĆ, *Marčanska episkopija od 1662. do 1670.*, Brastvo, XIX, Beograd, 1925., 208-219; Gunther A. ROTHENBEG, *The Austrian Military Border in Croatia 1522-1747*, Urbana Illinois, 1960., 85-90; Karl KASER, *Slobodni seljak i vojnik, II*, Zagreb, 1997., 185.

⁴ »Valachicae gentis in Regno Croatiae illocatae excessuum ac episcoporum ritus graeci eidem praefectorum notitia historica descripta ex manuscripto pp. Societatis Jesu ab anno 1666-1670«, LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 13, f. 3 (dalje: *Valachicae gentis notitia historica*); LOPAŠIĆ, *nav. dj.*, A-I, 43. J. Šimrak je pretpostavio da je Mijakić bio đakon marčanskog biskupa Maksima Predojevića, koji je dvadeset godina ranije raspravljao s Rafaelom Levakovićem i Jurjem Rattkayom o crkvenoj uniji, no iz izvora se ne može točno zaključiti da li se pod arhidakonom Gabrijelom, kojeg je Levaković spominjao u izvješćima, radilo o Gabrijelu Mijakiću, ili možda o Gabrijelu Predojeviću, koji je Maksima naslijedio kao marčanski biskup 1642. godine. Opširnije: ŠIMRAK, *Povijest marčansko-svidničke biskupije*, (4), 1925, 440-446; Eusebije FERMENDŽIN, »O. Rafo Levaković i Vlasi u Hrvatskoj«, *Starine JAZU*, XX, Zagreb, 1888., 28-30.

⁵ Prema podacima zagrebačkog biskupa Benedikta Vinkovića manastir Lepavina sagrađen je oko 1635/6. godine, iako pravoslavna predaja njegovo utemeljenje stavlja u 16. stoljeće, a obnavljanje sredinom 17. stoljeća povezuje s hilendarskim kaluđerom Visarionom. Opširnije: Dušan KAŠIĆ, *Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji*, Beograd, 1996., 98-110; IVIĆ, *Iz istorije crkve*, 28-29.

dritom svih kaluđera bazilijanaca u Hrvatskoj i Slavoniji, i lepavinski proiguman Joakim Đaković, koji zbog nedostatka podrške vojnih krugova i samih Krajišnika nije imao velike izgleda da bi mogao postati novim biskupom, odmah su se javili zagrebačkom biskupu Petru Petretiću, nadajući se da će dobiti njegovu preporuku za bečki dvor.⁶ Sam Leopold I. i njegovi dvorski savjetnici bili su skloniji Simeonu Kordiću, ali su oklijevali s njegovim imenovanjem zbog odbijanja pravoslavnih Krajišnika da ga priznaju biskupom i žele da dvor imenuje Mijakića, pa se za rješenje ovog problema Leopold I. obratio zagrebačkom biskupu Petru Petretiću, tražeći od njega iscrpnije izvješće o prilikama u Krajini i o marčanskoj biskupiji. Petretić je prvo na dvoru zatražio pomoć isusovca Philippa Millera glede sprječavanja mogućega iznenadnog imenovanja novoga marčanskog biskupa bez traženja suglasnosti s Katoličkom crkvom, odnosno zagrebačkog biskupa, što se ranije redovito događalo, dok ne sastavi traženo izvješće, koje je trebalo omogućiti postavljanje najpovoljnijeg kandidata u Marču, a njegovo opsežno izvješće bilo je završeno u travnju 1662. godine. U njemu je Petretić prikazao utemeljenje marčanske biskupije i njezinu povijest do smrti biskupa Save Stanislavića i iznio mišljenje o karakteristikama sve trojice kandidata za mjesto marčanskog biskupa, dosta iscrpno prikazavši ponašanje Krajišnika u Varaždinskom generalatu i djelovanje pravoslavnog svećenstva i kaluđera, koje je nastojao iskoristiti kao dokaz da bi trebalo ukinuti grkokatoličku marčansku biskupiju i pravoslavne kaluđere, Krajišnike i svećenstvo izravno podrediti vlasti rimokatoličkih biskupa biskupija u kojima su boravili.⁷ Opisujući povijest marčanske biskupije do tog vremena Petretić je pravim grkokatolicima nazvao samo prvog marčanskog biskupa Simeona (1611.-1630.) i Bazilija Predojevića (1644.-1648.), koji nije bio potvrđen u Rimu, već samo u Beču, a biskupa Maksima Predojevića (1630.-1642.), Gabrijela Predojevića (1642.-1644.) i Savu Stanislavića (1648.-1661.), njegova suvremenika, označio samo prividnim grkokatolicima, koji su i dalje ostali pravoslavni i crkvenim poglavarima priznavali pravoslavne pečke patrijarhe, što je kao posljedicu imalo slobodno prelaženje državne granice pravoslavnog svećenstva i kaluđera iz Osmanlijskog Carstva, koji su širili pravoslavlje u Krajini i radili protiv Katoličke crkve. Posebno zabrinjavajuće optužbe protiv marčanskih biskupa bile su one o njihovoj ulozi političkih predstavnika svih Krajišnika, katolika i pravoslavnih, i zaštitnika njihovih povlastica, koji su vrlo slobodno interpretirali sadržaj »Statuta Valachorum« i izazivali krajiške nemire svaki put kad bi krajiške vojne vlasti inzistirale na poštivanju tih odredaba, kršenih samovoljnim sazivanjem krajiških skupova i pozivanjem katoličkih Krajišnika da sudjeluju na njima, proširenjem sudske nadležnosti vlaških sudaca i na krajiške katolike, te poticanjem otpora Krajišnika pokuša-

⁶ Joakim Đaković je nakon neuspjelog pokušaja da postane marčanskim biskupom otišao u Rusiju, gdje se u nekoliko navrata potpisao kao »srbo-slavenski« episkop, a prema poznatim se podacima nikad nije vratio natrag. Opširnije: KAŠIĆ, *nav. dj.*, 113-114; IVIĆ, *nav. dj.*, 35-36.

⁷ PETRETIĆ, *Historia de Valachorum Episcopatus*. Petretić je u samom naslovu jurisdikcijsko područje marčanske biskupije (»biskupije Vlaha«) ograničio samo na tri kapetanije Slavenskog kraljevstva, odnosno Varaždinski generalat, iako je jurisdikcijsko područje prvoga marčanskog biskupa Simeona obuhvaćalo cijelu Ugarsku i Hrvatsku, te Žumberak, a bečki dvor marčanskim biskupima između 1630. i 1661. godine određivao jurisdikciju na cijelom tom području, iako je ona u stvarnosti bila ograničena samo na Vojnu krajinu.

jima restitucije Vlaha, Predavaca i Slavonaca.⁸ Te je argumente Petretić upotrijebio kako bi vladara uvjerio da utemeljenje marčanske biskupije nije uopće bilo potrebno, jer su, prema njemu, Krajišnici bili buntovni zbog podrške marčanskih biskupa, koji su samo prividno prihvatili uniju i zapravo ostali pravoslavni, što je moglo izazvati pobunu širih razmjera i izdaju Monarhije, budući da je pečki patrijarh, koji ih je kontrolirao preko prividno sjedinjenih marčanskih biskupa, mogao utjecati na njihovo ponašanje prijetnjom crkvenim izopćenjem ako ne bi ispunili njegove naredbe. Petretić je istaknuo da je sama marčanska biskupija bila utemeljena kako bi Vlasi postupno prihvatili sjedinjenje s Katoličkom crkvom, ali da su to sprječavali pravoslavni kaluđeri, koji su nesmetano dolazili u Krajinu iz Osmanlijskog Carstva, odnosno egzarsi pečkih patrijarha, koji su prijeteći pravoslavnim Krajišnicima izopćenjem ako bi išli na katoličko bogoslužje, onemogućavali čvršće povezivanje pravoslavnih Krajišnika s Katoličkom crkvom, a tvrdio je da je i prvi marčanski biskup Simeon došao u Krajinu kako bi spriječio mogući prelazak pravoslavnih Krajišnika na katoličanstvo, za što je dokaz našao u sadržaju isprave kojom je Simeon odredio obveze katoličkim kolonistima na marčanskom posjedu 1628. godine, u kojoj je stajalo da je Simeon došao u Hrvatsku iz Osmanlijskog Carstva »kako u njoj ne bi nestala pravoslavna vjera«. Iz navedenih razloga Petretić je zaključio da uopće nije bilo potrebno utemeljiti marčansku biskupiju, već je među Vlahe, koji nisu bili spremni prihvatiti latinski obred, trebalo poslati grkokatoličko svećenstvo iz Ukrajine i Poljske, za koje je pretpostavljao da se služilo istim, »ilirskim« jezikom u bogoslužju, a početno otežano propovijedanje nije prema njemu trebalo biti velika prepreka, jer ni pravoslavni svećenici Krajišnicima nisu nikada propovijedali, dok su se rijetki pokušaji propovijedanja svodili na nerazgovijetno čitanje određenog poglavlja iz Evanđelja, koje nisu ni razumijeli, pa su sami Vlasi imali loše mišljenje o pravoslavnom svećenstvu. U slučaju da nije bilo moguće dobiti nikoga od rusinskih grkokatoličkih kaluđera bazilijanaca trebalo je za uniju upotrijebiti one pravoslavne svećenike koji su u Krajinu došli prije pojave episkopa i kaluđera odanih pečkim patrijarsima i poučiti ih glavnim člancima katoličke vjere kako bi se uklonile neprihvatljive zablude, nakon čega bi mogli obavljati bogoslužje. Za velikih su blagdana rimokatolički svećenici propovijedima vjernike trebali odvrćati od »grčkih zabluda«, a »vlaški« su svećenici morali odgajati mlađe svećenike i osposobiti ih za obavljanje bogoslužja i dijeljnje sakramenata, uključujući i poznavanje ćirilicnog pisma, nakon čega bi pošli na ređenje u Rim. No Petretić je bio svjestan da je bilo nerealno očekivati ukidanje marčanske biskupije zbog političkih razloga, pa je Leopoldu I. predložio imenovanje biskupa koji neće biti podložan pečkom patrijarhu niti ići na potvrdu i posve-

⁸ PETRETIĆ, *nav. dj.*, f. 1-9, 11-13. Prema onodobnim je izvorima »Slavoncima« nazivano hrvatsko starosjedilačko katoličko krajiško pučanstvo, dok su prema izvješćima zagrebačkih biskupa Franje Ergelskog i Petra Petretića »Predavci« bili bosanski Hrvati katolici, koji su prebjegli u Krajinu i živjeli kao Krajišnici. Opširnije: Nadbiskupski arhiv u Zagrebu (NAZ), *Libelli supplices*, XVII, 15: »...Significandum duxi: in medio Valachorum media fere pars Catholicorum perhibetur esse, qui partim Sclavi, ea hac patria, in medium illorum ad habitandum confugissent, partim, vero etiam Bosnenses Croatae, ex Turcia sponte venientes, qui vulgo Praedavcis vocantur.«; PETRETIĆ, *nav. dj.*, f. 10: »...Ad quas congregationes non solum Valachi illi schismatici, sed etiam Praedavcy, hoc est homines catholici Sclavonicae aut Croatiae nationis, qui in Turciam olim degentes fidem servaverunt catholicam ac deinde huic vel ipsi, vel maiores ipsorum transmigrarunt eandem fidem catholicam etiamnum servantes, immo etiam Sclavi, itidem homines catholici ab antiquo huius Regni originarii incolae...«

ćenje u Peć, već papi u Rim, i biti podložan rimokatoličkom biskupu na čijem će području imati jurisdikcijsku vlast, jer je, prema njegovoj interpretaciji utemeljenja marčanske biskupije, i biskup Petar Domitrović prvoga marčanskog biskupa Simeona imenovao svojim vikarom grčkog obreda za Vlahe, a svi su marčanski biskupi, bez obzira na to jesu li bili posvećeni prema propisima ili u Peći, prema odluci cara Ferdinanda II. dobivali mjesečnu novčanu potporu od 20 rajnskih groša, što je Petretiću i bio glavni razlog borbe za marčansku biskupsku stolicu.⁹

Govoreći o izboru najprikladnijeg kandidata za marčanskog biskupa Petretić je najpogodnijim držao anonimnoga »vlaškog biskupa«, koji se u to vrijeme nalazio u egerskoj biskupiji, i dobio potvrdu iz Rima, dok mu je Leopold I. odredio novčanu potporu radi osnivanja škola. Iz Petretićeva podatka da je taj biskup u mladosti bio marčanski kaluđer, gdje ga je još prvi marčanski biskup Simeon primio među kaluđere, moguće je pretpostaviti da se radilo o Pavlu Zorčiću, koji će 1670/71. godine naslijediti Gabrijela Mijakića u Marči. Taj je biskup prema Petretićevu prijedlogu trebao samo dozvolu pojedinih latinskih biskupa na čijem će jurisdikcijskom području obavljati biskupsku dužnost i biti posvećen za sufragana i vikara ne samo zagrebačkog nego i senjskog i györskog biskupa za kršćane grčkog obreda. Ako u tom trenutku nije bilo moguće pronaći odgovarajuću osobu za marčanskog biskupa, Petretić je predlagao odgađanje izbora sve dok se ne bi pronašla odgovarajuća osoba, jer ni Kordića ni Mijakića nije držao podobnima za to mjesto. Kordiću nije vjerovao zbog nepostojanog ponašanja, odnosno posvećenja kod pravoslavnog metropolita u Bukureštu i odlaska u Peć, gdje ga je pečki patrijarh oslobodio izopćenja kojim ga je kaznio pokojni biskup Sava Stanislavić, iz čega je Petretić zaključio da je marčansku biskupiju htio dobiti samo zbog gorljive želje za vlašću, a ne iskrene želje za sjedinjenjem s Katoličkom crkvom, dok je Mijakića, koji je bio mnogo popularniji među Krajišnicima, držao »raskolnikom i krivovjernikom«, tj. prikrivenim pravoslavcem, koji je marčanskim biskupom trebao postati zbog preporuke prijašnjeg biskupa Save Stanislavića, čime bi bilo prekršeno vladarevo pravo da samostalno imenuje biskupe i uveden običaj da biskupom može postati samo osoba koju bi predložio prethodni marčanski biskup, a kaluđeri i vojvode samo potvrdili, odnosno pravo imenovanja novoga marčanskog biskupa pripalo bi biskupima koji su bili na samrti i kaluđerima. Zbog ovih je razloga Petretić ponovio prijedlog o ukidanju marčanske biskupije ili dovođenju prvoga grkokatoličkog biskupa u Marču, a tek kao zadnju mogućnost naveo postavljanje nekog obrazovanijeg kaluđera iz Marče ili Lepavine za novog biskupa, koji je dobro poznao ćirilično pismo i grčki obred, i morao odbaciti »grčke zablude« i sve veze s pečkim patrijarhom, otići na posvećenje u Rim i biti podložan rimokatoličkim biskupima u čijim će se biskupijama brinuti za kršćane grčkog obreda. Osim toga, Petretić je još jedanput ponovio zahtjev da se pisanim putem zabrani dolazak pravoslavnog svećenstva iz Osmanlijskog Carstva u Krajinu i kazne egzarsi koji su bez odobrenja vojnih zapovjednika iz Krajine odnosili milodare u Pečku patrijaršiju, kao i osobe koje bi im pružile gostoprimstvo u Krajini.¹⁰

⁹ *Isto*, f. 14-18.

¹⁰ *Isto*, f. 21-23.

Petretičevo je izvješće Leopoldu I. trebao u Beču proslijediti kanonik Matija Slovenčić, a o imenovanju novoga marčanskog biskupa raspravljalo se i na Saboru u Požunu 1662., gdje su se pojavili i Gabrijel Mijakić, kojeg je podržavao hrvatski ban Nikola Zrinski, i Simeon Kordić. Ugarski kancelar Györg Szelepcheny primio je Petretičevo izvješće, ali je zaključio da ga je zagrebački biskup sastavio iz čisto materijalnih razloga – oduzimanja marčanskog posjeda, koji je još zagrebački biskup Petar Domitović dodijelio prvome marčanskom biskupu Simeonu, što je trebao biti korak prema ukidanju marčanske biskupije. Slovenčić je pokušao kancelara uvjeriti u istinitost Petretičevih podataka navođenjem niza primjera o ponašanju nekih marčanskih biskupa koji su zapravo ostali pravoslavni, no ovaj je napomenuo da je Leopold I. želio na marčanskoj biskupskoj stolici vidjeti iskrenoga grkokatolika, na što je Slovenčić izjavio da ni Simeon Kordić ni Gabrijel Mijakić, iako je uživao podršku hrvatskog bana Nikole Zrinskog, nisu bili podobne osobe za marčanskog biskupa, ali je stekao dojam da je Szelepcheny bio sklon Simeonu Kordiću.

Zasjedanje u Požunu nije donijelo nikakve konkretne rezultate glede izbora biskupa, iako je dvor to namjeravao obaviti što prije zbog mogućega novog rata s Osmanlijama, pa je Slovenčić iz Beča upozorio Petretića da njegov plan o prisilnom sjedinjenju kaluđera s Katoličkom crkvom pod prijetnjom protjerivanja nije bilo samo teško izraditi, već još teže izvršiti, jer je u dvorskim krugovima i dalje kružila optužba da je zagrebački biskup nastojao ukinuti marčansku biskupiju samo zbog materijalnih interesa, a jedino je isusovac Philipp Miller pročitao njegovo opširno izvješće.¹¹ Nakon požunskog sabora vidjelo se da su neki hrvatski velikaši i sam ban Nikola Zrinski, te zapovjednik Varaždinskog generalata Walter Leslie podržavali Gabrijela Mijakića, dok je kancelar Szelepcheny bio skloniji Simeonu Kordiću, pa je biskupu Petru Petretiću postalo jasno da njegov prijedlog o ukinuću marčanske biskupije neće biti prihvaćen, i zato je kao pogodnu osobu za marčanskoga biskupa podržao lepavinskog proigumana Joakima Đakovića. Ugarski je kancelar podržavao Simeona Kordića zbog prisege dane još 1652. godine caru Ferdinandu III., dok je Gabrijela Mijakića zbog njegovih izjava o Crkvi i uniji držao raskolnikom kojeg je samo velika ambicija da stekne biskupsku čast tjerala na natjecanje za mjesto marčanskog biskupa, a ne iskrena želja za sjedinjenjem s Katoličkom crkvom. Kordića je kancelar namjeravao poslati u Zagreb biskupu Petretiću, koji ga je trebao detaljno upoznati s katoličkom vjerom kako bi mogao postati vikarom zagrebačkog biskupa i stolovati u Marči, iz koje je uz pomoć Petretića trebao pravoslavne kaluđere i Krajišnike privesti uniji, a tek nakon probnog roka od dvije ili tri godine Petretić ga je mogao predložiti za marčanskog biskupa, uz uvjet da se odrekne pečkog patrijarha, obeća da će biti posvećen u Rimu i prihvati zagrebačkog biskupa kao nadležnog ordinarija. Međutim, sam Szelepcheny se nije držao tog prijedloga upućenog Petretiću, već je u kolovozu 1662. godine pokušao privoljeti cara Leopolda I. da što prije Kordića imenuje novim marčanskim biskupom, što su u posljednji čas spriječili isusovac Miller i kanonik Slovenčić, a Kordića nisu htjeli prihvatiti ni Krajišnici ni svećenstvo, iako je Leopold I. preporučio vojnim zapovjednicima da

¹¹ IVIĆ, *Iz istorije crkve*, 43-47, 57-59, 99; IVIĆ, *Marčanska episkopija*, 1925, bilj. 14; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 54,56, A-III, 8, 53; ŠIMRAK, *Marčanska eparhija*, 1925., 1, 70-72.

mu moraju pružiti potrebnu pomoć u obavljanju crkvenih poslova i da mu se moraju pokoravati svećenstvo i kaluđeri istočnog (grčkog) obreda u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Krajiški su zapovjednici bili nezadovoljni Leopoldovom preporukom, pa je zapovjednik Varaždinskog generalata Leslie upozorio Dvorsko ratno vijeće da su se Vlasi protivili Kordiću zbog unijatskih planova i da su planovi zagrebačkog biskupa Petretića bili jedno, a stvarnost drugo, jer se provođenje planova o sjedinjenju s Katoličkom crkvom doživljavalo kao kršenje stečenih povlastica, što je moglo izazvati krajišku pobunu. Potaknuto tim vijestima Dvorsko je ratno vijeće preporučilo da se kaluđerima i pravoslavnom svećenstvu nije trebalo spominjati moguću uniju, već je s planovima o sjedinjenju trebalo upoznati samo kandidate za mjesto marčanskog biskupa, a Leopoldu I. predložilo da novi marčanski biskup mora obećati provođenje sjedinjenja mirnim putem umjesto strogošću, pri čemu je kao prvi korak trebalo sjediniti upravo kaluđere, koji su pružali najveći otpor. Novi se biskup morao obvezati da će prekinuti sve veze s pečkim patrijarsima, prekinuti upućivanje kaluđera u Peć preko državne granice i prestati primati pravoslavne kaluđere i svećenstvo koje je nesmetano pristizalo iz Osmanlijskog Carstva u Krajinu.¹²

U to je vrijeme Gabrijel Mijakić uživao veliku podršku bana Nikole Zrinskog, koji mu je dao preporuku za kancelara Szelepchenyja, a on je od Mijakića zatražio ispunjenje istih uvjeta koje je ranije prihvatio sam Kordić. Predstavnici Krajišnika tada su se obratili zagrebačkom biskupu Petretiću moleći ga da za Mijakića intervenira na dvoru, no jasno su naglasili da on mora biti posvećen u Peći, što je bilo u skladu s njihovim »zakonom«, tj. vjerom, jer bi ukidanje tog običaja moglo izazvati krajiške nemire. Sam Petretić držao je da bi se unija lakše provela kada bi se zabranili slobodni prelasci pravoslavnog svećenstva iz Krajine i u nju, što se događalo bez znanja krajiških zapovjednika, a nakon povratka kanonika Slovenčića iz Beča na dvoru je njegove stavove zagovarao isusovac Baltazar Milovac, koji je Petretića krajem 1662. godine upozorio da je dvor počeo uvažavati argumente generala Lesliea kako bi Vlasima trebalo odrediti biskupa kojeg oni sami žele radi izbjegavanja moguće krajiške pobune, kojoj su se, prema Leslieu, mogli pridružiti i ostali »raskolnici« izvan Krajine i Monarhije. Milovac je napomenuo da su pravi huškači nemira bili pravoslavni episkopi i kaluđeri, i predložio da bi zagrebački biskup na svoju stranu morao pridobiti ivaničkog i križevačkog zapovjednika, koji bi Beču bez znanja generala Lesliea, koji je mogao utjecati na njih, uputili slična izvješća kao i Petretić. Petretića je krajem 1662. godine posjetio i Gabrijel Mijakić, no nije pristao ispuniti zahtjeve koje je ranije naveo kancelar Szelepcheny, već je samo tražio preporučeno pismo za bečki dvor, a Petretić je kancelaru napomenuo da nema nikakve naznake o mogućoj krajiškoj pobuni, o kojoj su se širile glasine, već da će nemiri izbiti tek onda kad Vlasima bude odobren biskup kakvog oni traže – prividni grkokatolik koji će biti imenovan marčanskim biskupom, a zapravo i dalje biti pravoslavni episkop podređen pečkom patrijarhu.¹³

Osim Baltazara Milovca Petretić je u Beču našao još jednog zagovornika, a to je bio Georg Gailer, vojni svećenik iz bečkoga isusovačkog kolegija, koji je pročitao opširno

¹² LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 60; IVIĆ, *Iz istorije crkve*, 100, bilj. 10; IVIĆ, *Marčanska episkopija*, 1925., 202, bilj. 16 i 17; ŠIMRAK, *Marčanska eparhija*, 17-19.

¹³ LOPAŠIĆ, *isto*, A-I, 58, 66; IVIĆ, *Iz istorije crkve*, 38-42.

Petretičevo izvješće o marčanskoj biskupiji i zaključio da Mijakić nikako nije mogao postati biskupom zbog njegove podložnosti pećkom patrijarhu, koji je preko Mijakića mogao utjecati i na krajiško područje i zastrašivanjem Krajišnika crkvenim izopćenjem Vlahe prisiliti na špijuniranje u korist Osmanlija. Gailer je predložio da bi Leopold I. trebao Vlasima izdati proglas u kojem bi im objasnio kako pećki patrijarh nije imao nikakvu vlast u Krajini, zbog čega ni njihovi biskupi nisu smjeli biti posvećivani u Peći, i naglasiti da su ih egzarsi pećkih patrijarha samo iskorištavali za ubiranje novčanih nameta namijenjenih patrijarsima. Krajišnicima je trebalo objasniti da prijetnje pećkog patrijarha nisu vrijedile u Krajini, gdje on nije ni imao crkvenu jurisdikciju, i da će iz crkvenih redova biti izabrana osoba koja će im stalno biti na rasploganju i živjeti primjerenim životom biskupa, dok bi oni koji bi ostali vjerni patrijarhu bili protjerani iz zemlje u roku od 14 dana, a imovina im bi bila konfiscirana i dodijeljena hrvatskim vojnicima i lojalnim vojvodama.¹⁴

Petretić nije imao konkretan odgovor na Gailerov prijedlog, ponovivši raniju tvrdnju da nije bilo govora o mogućem izbivanju krajiške pobune ako dvor ne bi imenovao biskupa kojeg traže Krajišnici i kaluđeri, već da će pobuna izbiti imenovanjem pravoslavnog biskupa, prividno sjedinjenog s Katoličkom crkvom, istaknuvši Mijakića kao takvog, koji će poticati krajiške nemire kao i prijašnji marčanski biskupi. Petretiću nije bilo jasno ni ponašanje zapovjednika generalata Lesliea koji je u Beču izjavio da marčanski biskup mora biti imenovan bez obzira na uniju, a u Varaždinu da bi najbolje bilo ili uopće ne imenovati novog biskupa, ili da u slučaju imenovanja mora biti pravi grkokatolik.

Sredinom veljače 1663. godine Milovac je iz Beča javio kako je Leopold I. odlučio da Mijakića zbog neispunjavanja uvjeta zagrebačkog biskupa neće imenovati novim biskupom, a krajiškim je zapovjednicima naređeno da spriječe Mijakića u pokušaju obavljanja biskupske dužnosti. Mijakić je u to vrijeme obilazio Krajinu nastojeći osigurati podršku vojvoda i Krajišnika, ali mu je koprivnički zapovjednik Herberstein zabranio da se okolo predstavlja kao biskup i prisilio ga da se sretne s Petretićem, no njihov susret nije ništa promijenio jer je Petretić zaključio da se Mijakić neće odreći Pravoslavne crkve i pećkog patrijarha, iako je procijenio da bi ustrajnim poučavanjem mogao prihvatiti katolički nauk o Crkvi, čistilištu, papinom primatu i crkvenim saborima. No Petretičev je optimizam bio neopravdan jer ga je u proljeće 1663. godine Gailer iz Beča upozorio kako bi trebalo paziti da prilikom izbora novoga marčanskog biskupa zbog očuvanja autoriteta svjetovne vlasti ne stradaju vjerski interesi, odnosno da bi načela vjerske politike mogla biti žrtvovana u korist očuvanja stabilnosti Krajine, dok je koprivnički zapovjednik Herberstein predlagao da novog biskupa uopće ne bi trebalo ni birati, već da bi Kordića i Mijakića trebalo odvesti u Beč i zabraniti im povratak u Krajinu. Rasprava o mogućem novom marčanskom biskupu još se više zakomplicirala kad se nakon dužeg izbivanja u Krajini pojavio Simeon Kordić s ispravom »ugrovlaškoga« pravoslavnog metropolita Stjepana, u kojoj je stajalo da je po naređenju kneza Gregora Ghike metropolit Stjepan u Bukureštu 19. siječnja 1663. imenovao Kordića za »vlaškoga i svidničkoga« pravoslavnog episkopa. Kad se Kordić pojavio pred koprivničkim zapovjednikom Herbersteinom ovaj mu je zabranio

¹⁴ IVIĆ, *nav. dj.*, 50-54.

bilo kakvo obnašanje biskupske službe dok za to ne stigne odobrenje iz Beča, a zagrebački je biskup Petretić na Kordičevo imenovanje reagirao vrlo oštro, jer je Kordića biskupom po preporuci nekih lepavinskih kaluđera posvetio pravoslavni, a ne katolički prelat, i ocijenio da je tim imenovanjem nastala i treća biskupija u Krajini, koju su utemeljili vlaški knez i biskup, i kojima će Krajišnici plaćati porez. Prema Petretiću je već ranije pravoslavni pečki patrijarh utemeljio prvu, »vratanijsku« biskupiju, čiji su biskupi bili Maksim i Gabrijel Predojević i Sava Stanislavić, a na čelu druge, gomirske biskupije bio je Joakim Đaković, kandidat za marčanskog biskupa, koji se uputio u Veneciju na posvećenje, kojeg mletački grkokatolički biskup nije mogao posvetiti bez odobrenja akvilejskog patrijarha. Đakovića su gomirski kaluđeri nešto kasnije izbacili iz Gomirja, i poslije toga je lutao Primorjem, dok je glede Kordića Petretić predložio kažnjavanje tamnicom ili trajno izgnanstvo zbog prenošenja jurisdikcije pape i habsburškog vladara na vlaškog kneza i metropolita, organiziranja pobune među siromašnim Krajišnicima, krivotvorenja pisama i zloporabe službenih carskih isprava u namjeri da bude proglašen biskupom. No, samog su Kordića uhitili lepavinski kaluđeri i zatvorili ga u Marči, optuživši ga za lažno predstavljanje biskupom, čime je prekršio generalovu zabranu, pronevjeru novca, samovoljni odlazak na posvećenje u Bukurešt i sastavljanja lažne isprave o imenovanju biskupom, o čemu je Petretića u svibnju 1663. godine izvijestio koprivnički župnik Nikola Porderković, koji je sumnjao da je iza tih zbivanja stajao Gabrijel Mijakić, kojeg su kaluđeri možda namjeravali što prije izabrati novim biskupom na krajiškom zboru, za koji su od generala već ranije zatražili dozvolu. Nakon tih događaja o Simeonu Kordiću se sve do 1666. godine, kada je uputio molbu Leopoldu I. da ga imenuje marčanskim biskupom, nisu pojavljivale nikakve vijesti, a 1671. godine karlovački ga je general Herberstein pod stražom poslao novom zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću, koji ga je zatvorio u biskupsku tamnicu. Za vrijeme biskupovanja Pavla Zorčića Kordić je ispovjedio katoličku vjeru u Zagrebu, ali je 1672. godine pobjegao iz zatvora i lutao Krajinom, uznemiravajući Krajišnike izjavama da će general Herberstein i Pavao Zorčić sve pravoslavne natjerati na prihvaćanje latinskog obreda, mlađe otjerati na galije, a starije koji bi se tome opirali ubiti. Uhićen je 1675. godine oko Križevaca i u zatvoru u Varaždinu ponovno ispovjedio katoličku vjeru, ali je nakon dvije godine pobjegao k Osmanlijama i suvremenici ga više nisu spominjali.¹⁵

Tijekom ovih zbivanja glede Kordića sve su se više pojavljivale naznake da će Gabrijel Mijakić ipak dobiti mjesto marčanskog biskupa, jer je dvor zbog nagovještaja mogućeg rata s Osmanlijama htio imati stabilnu situaciju u Krajini. Mijakića su podržavali hrvatski ban Nikola Zrinski, slavonski zapovjednik general Leslie i krajiški vojvode, a prema pismu kancelara Szelepchenya Petretiću iz travnja 1663. godine on se sam pojavio u Beču i obvezao vladaru da će otići na posvećenje u Rim, prihvatiti zagrebačkog biskupa kao nadležnog ordinarija, podizati škole za odgoj mladeži, i prihvatio mogućnost kažnjavanja smrtnom kaznom za neispunjavanje obećanog. Sličnu je vijest koprivničkom zapovjedniku Herbersteinu javio i general Leslie, ali je Petretić i dalje ostao sumnjičav, jer je Mijaki-

¹⁵ LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 69; *Valachicae gentis notitia historica*, f. 3-5; LOPAŠIĆ, *Spomenici hrvatske krajine*, II., 315; IVIĆ, *nav. dj.*, 57-60, 62-64; ŠIMRAK, *Marčanska eparhija*, 1925., 205, bilj. 27; 1931., 24-27, 33-35, 44.

čevo ponašanje i izjave o vlasti nad Krajišnjicima i stavove o Katoličkoj crkvi i vjeri držao neprihvatljivima. Početkom lipnja iste godine Petretić je obavijestio Gailera da je dvor već prihvatio tezu bana Nikole Zrinskog o mogućoj pobuni u Krajini ako Mijakić ne bi postao marčanskim biskupom, iako su koprivnički i križevački zapovjednici odgovorili da nema govora o bilo kakvom pripremanju pobune među Krajišnjicima, a konačni Petretićev neuspjeh glede sprječavanja imenovanja Gabrijela Mijakića potvrdio je kanonik Matija Slovenčić kancelaru Szelepchenyju 24. lipnja iste godine, izvijestivši ga da je na dvoru bilo odlučeno da će Gabrijel Mijakić zahvaljujući preporuci njegovih zaštitnika dobiti marčansku biskupiju. Slovenčić se požalio kancelaru da je Mijakić postao marčanskim biskupom samo na temelju obećanja da će kasnije postati grkokatolik i pravoslavne Krajišnike sjediniti s Katoličkom crkvom, što je značilo da u vrijeme donošenja te odluke još nije ni bio grkokatolik, odnosno sjedinjen s Katoličkom crkvom, i postavio pitanje tko će se usuditi Mijakića kazniti smrtnom kaznom ako dobije biskupiju, a ne ispuni obećanje o uniji, kad službene krajiške vlasti ionako ni do tada nisu bile sklone oštrije postupati s Vlasima zbog bojazni od izbijanja širih nemira. Završavajući pismo Slovenčić je ponovio prijašnje sumnje da će Mijakić pećkom patrijarhu zasigurno opisati prilike u Beču i Hrvatskoj, i da će Osmanlije iskoristiti česte prelaske pravoslavnog svećenstva i kaluđera iz Osmanlijskog Carstva u Krajinu i obratno za špijuniranje u svoju korist.¹⁶

Slovenčićeve žalbe glede imenovanja Gabrijela Mijakića nisu mogle utjecati na promjenu stava Leopolda I. i dvorskih savjetnika, koji su zbog rata s Osmanlijama to pitanje nastojali riješiti što prije, pa makar i odstupanjem od ranije izrečenog stava o postavljanju pravoga grkokatolika u Marču. No Gabrijel Mijakić, za razliku od nekoliko njegovih prethodnika, nije bio u mogućnosti poći na posvećenje u Peč zbog ratnih prilika, pa se, prema izvješću biskupa Petretića iz 1667. godine, na posvećenje uputio u Moldaviju, gdje ga je u Jašiju u kolovozu 1663. godine vretanijskim biskupom posvetio moldavski i sučavski pravoslavni arhiepiskop Sava, o kojem sačuvani izvori ne pružaju iscrpnije podatke, pa čak ni odgovor na pitanje je li taj arhiepiskop imao ikakve veze s Rimom, a zanimljivo je da po povratku u Monarhiju, prema poznatim izvorima, Mijakića nitko od predstavnika crkvenih ili državnih vlasti nije pozvao na odgovornost zbog posvećenja u Jašiju.¹⁷

Najvažnije pitanje za njega bilo je prihvaćanje uvjeta koje je dobio tijekom borbe za proglašenje marčanskim biskupom, što je značilo da se morao odreći pećkog patrijarha i stavova Pravoslavne crkve koje je Katolička osuđivala. Mijakić je to učinio u Beču nakon povratka iz Moldavije, kad je tijekom kanonskog procesa za posvećenje prihvatio prisegu koju je vjerojatno na zamolbu kancelara Szelepchenyja sastavio zagrebački biskup Petar Petretić, a sama prisega sastojala se od sedam točaka, koje su se odnosile na gore navede-

¹⁶ LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 77; ŠIMRAK, *nav. dj.*, 46-50; IVIĆ, *nav. dj.*, 60-61.

¹⁷ Pukovnik Herberstein i autor anonimnoga isusovačkog rukopisa pogrešno su naveli da je Mijakić, poput njegovih prethodnika, bio posvećen u Peči. Opširnije: *Petri Petretich episcopi Zagradiensis relatio de episcopatu Suidnicensi anno 1667. Caesari facta*, Arhiv HAZU, II. d 18, f. 4 (dalje: PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*); LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 80; »Relatio Josephi Herberstein, vicegenerali, de ecclesia orientali et dioecesi Suidnicensi ex anno 1666. 20. octobri«, LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 11, f. 2. (dalje: HERBERSTEIN, *Relatio de dioecesi Suidnicensi*); *Valachicae gentis notitia historica*, f. 3-4; NILLES, *nav. dj.*, 993-1008.

ne uvjete pod kojima je on mogao postati biskupom. Prvom je točkom Mijakić prihvatio papu kao vrhovnoga crkvenog poglavara i obećao vjernost habsburškom vladaru kao zemaljskom gospodaru, a drugom je odbacio imenovanje i posvećenje za biskupa izvršeno po preporuci pokojnog biskupa Save Stanislavića na krajiškom skupu vlaških vojvoda, Krajišnika i svećenstva, nazvavši ga protivnim crkvenim zakonima i pravu vladara da sam postavlja biskupe, te obećao da će prihvatiti samo vladarevo imenovanje i posvećenje, odričući se prava imenovanja svog nasljednika na smrti, što su radili prijašnji marčanski biskupi. Trećom točkom prihvatio je kao duhovne poglavare rimskog papu te ostrogonskog i kaločkog nadbiskupa kao metropolite, i obvezao se zagrebačkom biskupu iskazati pokornost kao duhovnom poglavaru u zagrebačkoj biskupiji u skladu s odredbama ranijih papa i sadržajem darovnice biskupa Petra Domitrovića prvom marčanskom biskupu Simeonu, što je značilo da je prihvatio položaj vikara ili sufragana zagrebačkog biskupa za kršćane grčkog (istočnog) obreda u zagrebačkoj biskupiji. Najopširnijom, četvrtom točkom Mijakić se odrekao pečkog patrijarha i obećao da neće održavati veze s njim ni primati njegove predstavnike u Krajinu bez vladareva odobrenja, te da će sve kaluđere i pravoslavno svećenstvo pristiglo s područja Osmanlijskog Carstva, koji bi se izjasnili kao katolici, uputiti zagrebačkom biskupu na ispitivanje o poznavanju nauka katoličke vjere. Petom točkom obvezao se da će poći na posvećenje papi u Rim, a šestom da će pred kaločkim nadbiskupom ili zagrebačkim biskupom ispovjediti katoličku vjeru, držati se njezinih odredaba i u njoj poučavati svećenstvo i Krajišnike. Posljednjom, sedmom točkom, Mijakić je izjavio da se neće miješati u svjetovna pitanja i sporove između Vlaha i krajiških vlasti, i da se neće predstavljati kao svjetovni predstavnik Krajišnika u pregovorima između državnih vlasti i Krajišnika, niti težiti takvom položaju, a na kraju prisege Mijakić je prihvatio mogućnost kažnjavanja smrću ako bi prekršio bilo koji od prihvaćenih uvjeta.¹⁸ Za Mijakićev su budući položaj najvažnije bile treća točka, kojom je barem načelno prihvatio položaj vikara zagrebačkog biskupa, iako taj uvjet nije bio spomenut u breveu pape Pavla V. iz 1611. godine, te sedma, kojom se odrekao uloge svjetovnog i političkog predstavnika svih Krajišnika, odnosno zaštitnika krajiških povlastica, koje su uživali svi Krajišnici bez obzira na njihovo vjersko ili etničko podrijetlo. No iako je oduzimanje prava marčanskom biskupu da štiti krajiške interese na dvoru i pred krajiškim vojnim zapovjednicima trebalo ublažiti otpor ne samo sjedinjenju s Katoličkom crkvom već i omogućiti obnovu vlasti zagrebačkih biskupa na krajiškim posjedima, Mijakićev se položaj u stvarnosti nije bitnije promijenio, jer se on sam dugo nije javljao zagrebačkom biskupu Petretiću, a o počecima njegova biskupovanja nisu sačuvani izvori koji bi detaljnije oslikali prilike u Krajini u to vrijeme. Pozornost predstavnika Katoličke crkve i državnih vlasti Mijakić je pobudio tek nakon izbijanja krajiške bune 1666. godine, kada

¹⁸ LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 10; NILLES, *nav. dj.*, 1034-1035; Dimitrije RUVARAC, *Gavrilo Mijakić i Pavle Zorčić, marčanske vladike*, Srpski Sion, 14 (11), Sremski Karlovci, 1904., 30-33; ŠIMRAK, *nav. dj.*, 149-153. Tekst prisege na latinskom jeziku mnogo je opširniji od teksta pisanog ćirilicom. U latinskom tekstu prisege puno su opsežnije druga, treća i četvrta točka, dok se u ćirilicom tekstu uopće ne spominje Mijakićevo odricanje od uloge svjetovnog predstavnika Vlaha, kao ni kažnjavanje smrtnom kaznom u slučaju ako bi vlasti procijenile da se nije držao prihvaćenih uvjeta, što nameće zaključak da su predstavnici vlasti izbjegavali pred Krajišnicima javno obznaniti pravi sadržaj Mijakićeve prisege, koja je mogla izazvati negativne reakcije posebno pravoslavnih Krajišnika, odnosno nove nemire.

je na njega pala sumnja da je pomagao pobunjenim Krajišnicima i njihovim vođama, što je odmah potaknulo i pitanje njegova rada glede unije, odnosno ispunjavanja obveza koje je prihvatio kako bi postao marčanskim biskupom.

Krajiška buna 1666. godine i njezine posljedice

Za daljnje biskupovanje Gabrijela Mijakića presudnom se pokazala krajiška buna koja je izbila 1666. godine i koju je ugušio križevački pukovnik Johann Joseph Herberstein, nakon čega je Mijakić osumnjičen da je ne samo podržavao Krajišnike već i pružao utočište osobama osumnjičenim za poticanje Krajišnika na pobunu. Pobuna je izbila na dan sv. Jakoba, 25. srpnja 1666., kada je pukovnik Herberstein pokušao u Križevcima Krajišnicima postaviti svog kandidata za velikog suca, a odbio Osmokruha, kojeg su zagovarali Krajišnici. Herberstein nije čekao da se nemiri rašire, već je zatvorio Osmokruha i njegovu pratnju u križevačku tvrđavu i obavijestio i vojnike u ostalim utvrdama da spriječe moguće povezivanje pobunjenika. Sam Osmokruh stradao je kad su ga noću pokušali prebaciti u Varaždin, a Krajišnike su na pobunu potaknuli Osmokruhov brat, paroh, i njegov sin, pa je prvom žrtvom pobunjenika postao Herbersteinov kandidat za velikog suca. No Herberstein je vrlo brzo skupio vojsku i postrojbama sastavljenim od katoličkih vojnika porazio pobunjenike kod Rovišća, a i druge su postrojbe progonile pobunjene Krajišnike širom generalata. Većina krajiških prvaka ubijena je ili osuđena na smrtnu kaznu odsijecanjem glave, paroh Osmokruh pobjegao je u Osmanlijsko Carstvo, a njegov je sin ubijen. Poslije gušenja pobune isusovci su pokušali određeni broj zarobljenih Vlaha, kao i one kojima je prijetila smrtna kazna, obratiti na katoličanstvo, no nisu imali uspjeha, jer su Vlasi odbijali prihvatiti rimokatolički obred, potaknuti primjerom vojvode Dragića iz Svetog Križa, kojeg isusovci nisu uspjeli privoljeti na obraćenje nakon izricanja smrtno kazne, već se samo brinuo o tome kakvo će mišljenje o njemu imati ostali Krajišnici, vladika i kaluđeri ako on kao njihov vojvoda i predstavnik prijeđe na drugi obred. Anonimni autor isusovačkog rukopisa u kojem je opisana buna opravdao je postupke pukovnika Herbersteina, upozorivši da su Vlasi samovoljno interpretirali sadržaj povlastica, tvrdeći da im pripada sva vlast između Save i Drave, da se jedino oni mogu naseljavati na tom području i da vlasteli nisu priznavali nikakva prava, a zbog poticanja podložnika iz okolnih vlastelinštava na pobunu postojala je opasnost od širenja krajiških nemira i na seljaštvo, željno slobode. Autor isusovačkog izvješća napomenuo je da je gušenje pobune koristilo i Katoličkoj crkvi, jer se očekivalo da će se pravoslavni Krajišnici odreći pravoslavlja, jer je u pobuni bio zastrašen i biskup Mijakić.¹⁹

Uzroci krajiške pobune iz 1666. godine nisu se pojavili odjednom, već su tijekom 1664. i 1665. godine pukovnik Herberstein i drugi krajiški zapovjednici u nekoliko navrata uputili tužbe dvoru i Dvorskom ratnom vijeću protiv spomenutog Osmokruha, optužujući ga za poticanje nemira, prodaju kršćanske djece Osmanlijama, nedozvoljeno održavanje krajiških zborova, što je bilo protivno odredbama iz »Statuta Valachorum«, kao i trgovanje žitom s Turcima u Krajini pod izlikom da im to dozvoljavaju njihove povlastice. Za Osmokruha se posebno zalagao marčanski biskup Mijakić, od kojeg je Herberstein zahti-

¹⁹ *Valachicae gentis notitia historica*, f. 1-2; LOPAŠIĆ, *Spomenici hrvatske krajine*, II, 317-332.

jevaio da smiri Vlahe, što je ovaj i obećao, ali nije poznato da li je to proveo, a u ožujku 1666. godine tri su suca, Stjepan Osmokruh, Ilija Romanović i Nikola Vuković, izvijestili Leopolda I. da su sudu u Varaždinu podnijeli tužbu protiv građana Križevaca, isusovaca, podanika Zagrebačkog kaptola i protiv krajiških časnika i kapetana, koju su potpisali i neki od vojvoda. Tužbu su ponovili i u travnju, žaleći se na postupke krajiških zapovjednika, koji su im oduzimali sav plijen dobiven u Turskoj, uskraćivali isplate plaća, sprječavali ih u slobodnom uživanju zemljišnih posjeda i kršili povlastice.²⁰

Na te je optužbe pukovnik Herberstein odgovorio već 14. lipnja iste godine, napomenuvši da su Krajišnici kršili odredbu da tužbe glede imovinskih odnosa prvo moraju predati velikom sucu, zatim krajiškom sudu, regimenti i generalu, gdje se osuda mogla revidirati i ponovno donijeti, već je veliki sudac sve rješavao sam i nije se obazirao na više prizivne sudove, a upozorio je da žalbe Vlaha, koji su kao podložnici služili na imanjima vlastele, isusovaca i Zagrebačkog kaptola i gornjega grada Križevaca, nisu bile opravdane jer su se oni svojevolumno podvrgnuli vlasti te gospode, pa se vlaške povlastice nisu odnosile na njih. Na optužbu četvorice bjelovarskih vojvoda da je zemlju oko bjelovarske tvrđave dodijelio jednom časniku, Herberstein je odgovorio da je želio zaustaviti razne krađe i prodaju kršćanske djece Turcima, što se događalo tijekom službovanja tih vojvoda u tvrđavi, pa je časnika postavio u tvrđavu i spomenutu zemlju dao mu za izdržavanje, a upozorio je da nezadovoljstvo Vlaha zbog toga što je naselio katolike u Sveto Trojstvo, blizu same osmanlijske granice, proizlazi iz njihova mišljenja da u povlasticama stoji kako nitko nije imao pravo naseljavati katolike između Save i Drave, zbog čega su se Vlasi tužili i na kapetana Nikolu Makara, koji je među vlaškim selima naseljavao katolike radi zaustavljanja trgovine kršćanskom djecom na granici. Herberstein je istaknuo da su vjerojatni autori tužbe bili pravoslavni svećenici, jer je paroh Osmokruh, koji je pobjegao k Osmanlijama, bio prijatelj marčanskog biskupa Mijakića, a za izbijanje nemira optužio je i pravoslavne kaluđere, jer su pred krajiškim vlastima pokazivali prijateljsko lice, dok su s običnim vjernicima postupali kao »zli vuci«.²¹

U svom je izvješću Dvorsko ratno vijeće naglasilo da je pobuna izbila zbog Osmokruhova svojevolumnog ponašanja, koji nije priznavao nikakvu vlast iznad sebe, nego samostalno htio upravljati prostorom između Save i Drave i svojevolumno određivati vrijeme održavanja krajiških skupova, i da je s tim ciljem povećao broj sudskih prisjednika s osam na trideset, ne priznajući one koje su Krajišnici izabrali, a potvrdilo krajiško zapovjedništvo. Vijeće je upozorilo da je Osmokruh s katolicima postupao kao »s robovima« i održavao dobre veze s kaluđerima, te da je pobunio Vlahe u trenutku kad su Krajišnici izabrali drugog suca, Vuksana, kojeg je pogubio i zaprijetio njegovim pristalicama.²²

Kako bi podrobnije obavijestio o ulozi kaluđera i Gabrijela Mijakića u krajiškim nemirima, Herberstein je 20. listopada iste godine dvoru uputio i izvješće o marčanskoj biskupiji. U izvješću je istaknuo da je dvaput upozorio Mijakića kako mora ispuniti obećanje dano Leopoldu I., smiriti Vlahe i neposlušne izopćiti iz Crkve (iz izvješća nije jasno na što

²⁰ LOPAŠIĆ, *nav. dj.*, 311-314.

²¹ *Isto*, 317-320.

²² *Isto*, 320-322.

točno misli Herberstein). Najteža optužba koju je Herberstein iznio protiv Mijakića bilo je sakrivanje Osmokruha, svećenstva i kaluđera u marčanskom samostanu nakon gušenja pobune i njihovo razmještanje širom generalata, kad su po vladarevoj odredbi trebali biti izručeni, a Herberstein je pravoslavne kaluđere optužio da su bili neprijatelji katoličke vjere, koju su prezirali, u čemu su ih slijedili i ostali Vlasi, koji su katolike koji su živjeli među njima prisiljavali prihvatiti pravoslavlje. Zbog straha od kaluđera i popova, koji su prijetili izgonom i oduzimanjem imovine, nijedan se Vlah nije usudio prihvatiti katoličanstvo, a to se nije usudilo učiniti ni selo Magdalena iz Križevačke krajine, inače sklono Katoličkoj crkvi, iako im je Herberstein osobno obećao zaštitu. Budući da su pravoslavni kaluđeri i svećenstvo branili Vlasima odlazak na katoličko bogoslužje, Herberstein je predložio njihovo kažnjavanje upućivanjem Mijakića i njegovih uglednijih pristalica u Beč na odgovornost, dok je kaluđere trebalo ili protjerati ili poslati na mletačke galije, i od dvora zatražio slobodne ruke za obračun s kaluđerima, držeći pogrešnom tvrdnju kako kaluđeri nisu imali ništa s pobunom, jer su se prema njegovu mišljenju ponašali na isti način kao i u vrijeme prethodnog biskupa Save Stanislavića – nisu se pokoravali vladarevim odlukama i državnim zakonima, nego obmanjivali Krajišnike i poticali ih na pobunu. Herberstein je namjeravao kaluđere ukloniti iz Krajine radikalnim načinom, korištenjem domaćih ljudi i njemačkih postrojbi iz Krajine, ojačanih pješačkim postrojbama, za koje je bilo dovoljno sredstava za izdržavanje, polazeći od ideje da u državi neće biti mira i sloge ako nema jedinstva vjere, čemu su se odupirali pravoslavni kaluđeri, za što je motiv našao u postupcima nadvojvode Ferdinanda s luteranima u nutarnjoaustrijskim pokrajinama.²³

Buna iz 1666. godine kao posljedicu je imala promjenu sadržaja nekih članaka »Statuta Valachorum« iz 1630. godine,²⁴ čiji je cilj bio smanjiti ovlasti knezova i vrhovnih sudaca, a revidirani tekst objavljen je 14. travnja 1667. Novim odredbama vrhovnim je sucima vlast vrlo ograničena i zapravo su im određene ovlasti ranijih knezova, dok su njihove prijašnje ovlasti podijelili kapetani i zapovjednik generalata. U dopunjenom je tekstu u prvom članku posebno naglašeno da se povlastice odnose samo na Vlahe koji stanuju između Save i Drave, ali samo u Varaždinskom generalatu i nikako izvan njega, ograničeno je slobodno prelaženje iz jedne kapetanije u drugu bez znanja kapetana, a radi sprječavanja organiziranja šire pobune u generalatu određeno je da svaka kapetanija predstavlja samo sebe i da ne može zastupati interese Krajišnika druge kapetanije. Smanjen je broj prisjednika, predviđeno da se suđenje i izbor vrhovnih sudaca i prisjednika obavljaju samo u tvrđavi ili mjestu koje će unaprijed odrediti vrhovni kapetan, a uređenje međa između sela i naselja i samo naseljavanje prepušteno je vrhovnim kapetanima ili njihovim predstavnicima, čime se nastojalo izbjeći povećanje broja Vlaha na jednom području i omogućiti naseljavanje katolika među njima, jer su pravoslavni kaluđeri tvrdili da je zemlja između Save i Drave pripadala Vlasima, odnosno da nitko nije imao pravo tamo naseljavati katolike.²⁵

²³ HERBERSTEIN, *Relatio de dioecesi Suidnicensi*, f. 3-6.

²⁴ »Statuta Valachorum«: prilozi za kritičko izdanje, ur. D. Roksandić i Č. Višnjić, prijevod izvornika Zrinka Blažević, SKD Prosvjeta, Zagreb, 1972.

²⁵ LOPAŠIĆ, *Spomenici hrvatske krajine*, II., 325-332; Branko SUČEVIĆ, »Razvitak 'vlaških' prava u Varaždinskom generalatu«, *Historijski zbornik*, VI., Zagreb, 1953., 47-50.

Opisani događaji pokazali su se nepovoljnim za Mijakića, o čijem je za Katoličku crkvu neprihvatljivom ponašanju Leopolda I. izvijestio zagrebački biskup Petar Petretić u veljači i studenom 1666. godine, pa je Dvorsko ratno vijeće u studenom preporučilo Herbersteinu da sam odluči o najprihvatljivijem načinu na koji će ukloniti Mijakića ako ne ispunni prihvaćene obveze. Iako je on sam nakon gušenja pobune ipak nagovijestio biskupu Petretiću da će poći na posvećenje i potvrdu u Rim, zagrebački biskup i pukovnik Herberstein procijenili su da je jedini motiv Mijakićeva odlaska u Rim bio strah od mogućeg kažnjavanja zbog pružanja podrške pobunjenim Krajišnicima.²⁶

Mijakićev položaj nije poboljšao ni njegov boravak u Rimu početkom 1667. godine, o kojem postoje samo oskudni podaci, no i iz njih se vidjelo da bez podrške i preporuke zagrebačkog biskupa Petretića nije mogao ništa postići. Iako je u Rimu od pape Aleksandra VII. (1655.-1667.) tražio da bude imenovan »svidničkim biskupom za Morlake ili Srbe grčkog obreda na granicama Moldavije« (!), Propaganda je nakon dužeg vijećanja, na temelju prijašnje odluke iz 1651. godine da marčanski biskup Sava Stanislavić ne može biti imenovan pod naslovom koji je predložio habsburški vladar jer bi se time prejudiciralo pravima zagrebačkog biskupa i kaločkog nadbiskupa, koji su se protivili tom naslovu, odlučila da Mijakić može biti imenovan samo biskupom »crkve svetog Mihaela Arkandela u Marči«. Kako se istodobno Propagandi na Petretićev nagovor obratio isusovac Georg Gailer s preporukom da Mijakić ne bi trebao biti potvrđen biskupom, u Rimu je prefekt Propagande Paluzzi, na temelju podatka o Mijakićevu posvećenju kod pravoslavnog episkopa u Moldaviji, zaključio da je Mijakić posvećenju u Rimu težio samo zbog formalnog ispunjenja jednog od postavljenih uvjeta kako bi postao marčanski biskup, odnosno posumnjao u njegovu iskrenost glede sjedinjenja s Katoličkom crkvom, i na kraju konačna odluka glede Mijakića nije donešena.²⁷

Bečki dvor sve do lipnja 1667. godine nije znao da je Mijakić uopće bio u Rimu, a tada je Leopold I. od biskupa Petretića zatražio podatke o Mijakićevu ponašanju i mišljenje o podobnosti riječkog kanonika Androche za mjesto marčanskog biskupa. Petretić je u kraćem izvješću sažeto prikazao povijest svidničke (marčanske) biskupije i ponovio ranije stavove o njezinoj povijesti i neopravdanosti njezina postojanja, a glede Mijakića napomenuo da je i dalje ostao pravoslavac (»raskolnik«), koji mu nije iskazivao dužnu pokornost kao nadređenom crkvenom autoritetu i odbio se pred njim odreći pečkog patrijarha, a u Rim se uputio samo kako bi izbjegao moguće kažnjavanje zbog uloge u krajiškoj pobuni. Postavljanje riječkog kanonika Franje Androche za Mijakićeva nasljednika Petretić nije podržao jer je Androcha bio rimokatolički svećenik, a Vlasima je taj obred bio odbojan, a osim toga nije ni poznao Vlahe i njihov jezik.²⁸

Nepovoljno Petretićevo izvješće caru Leopoldu I. i nešto kasnije Mijakićevo odbijanje da prihvati trajno postavljanje grkokatolika Pavla Zorčića u župu Sveti Ivan Žabno bili su čimbenici koji su vodili Mijakićevu smjenjivanju, a o njegovu se ponašanju raspravljalo

²⁶ Isto, A-I, 86, A-III, 13; PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 4; HERBERSTEIN, *nav. dj.*, f. 5; ŠIMRAK, *nav. dj.*, 163-164; IVIĆ, *Marčanska episkopija*, Brastvo, XIX, 1925., 208-211.

²⁷ LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 90, 95; ŠIMRAK, *nav. dj.*, 167.

²⁸ PETRETIĆ, *Relatio de episcopatu Suidnicensi*, f. 1, 5.

na sastanku u Gradecu u srpnju 1667. godine, kome su nazočili zagrebački biskup Petar Petretić, jedan anonimni isusovac misionar i kaločki nadbiskup, koji su u Marču poslali kanonika Brezarića i jednog župnika. Mijakić se u Gradecu pojavio 8. srpnja, no njegovi odgovori nisu mogli zadovoljiti nadbiskupa, jer Mijakić nije mogao potvrditi da je bio posvećen u Rimu, dok je nadbiskup njegove odgovore doživio kao osobno ismijavanje. Situacija je za Mijakića postala kritičnom kad je biskup Petretić zatražio detaljnije informacije o Mijakiću od Laurencija Kolera, generalnog prokuratora iz Rima, koji je potvrdio da se Mijakić vratio iz Rima bez rezultata, osim što je u Rimu ostavio jednu osobu koja je trebala skupljati novac za sjemenište. Na temelju ovih podataka kaločki je nadbiskup zaključio da je protiv Mijakića trebalo postupiti prema crkvenim kanonima, odnosno lišiti ga biskupske časti zbog simonije, a posebno zato što nije ispunio uvjete na koje se obvezao pod prijetnjom smrtne kazne. Na zamolbu biskupa Petra Petretića rektor zagrebačkog kolegija sastavio je prijedlog caru Leopoldu I. da zapovjedi krajiškim zapovjednicima u Hrvatskoj i Slavoniji pružiti potrebnu vojnu pomoć pri uklanjanju Gabrijela Mijakića, a za suca koji je trebao voditi postupak protiv Mijakića predložen je general pavlinskog reda Martin Borković.²⁹ No zagrebački biskup Petar Petretić iznenada je preminuo 12. listopada 1667., ne dočekavši Mijakićevo smjenjivanje, a vladar je već 19. prosinca iste godine na njegovo mjesto imenovao već spomenutog pavlina Martina Borkovića, kojem je preporučeno da pri rješavanju pitanja marčanskog biskupa Mijakića nastavi rad Petra Petretića. Sam je Mijakić još uvijek u to vrijeme uživao podršku bana Petra Zrinskog, s kojim je u svibnju 1668. godine bio kod ugarskog kancelara u Beču, pred kojim je ponovno ispovjedio katoličku vjeru, no sadržaj obrasca vjere nije mogao zadovoljiti katoličke krugove, jer je, iako je prihvatio prvenstvo Petra apostola i ostalih papa poslije njega, s apostolom Petrom izjednačio Jakoba Jeruzalemskog, odnosno izjavio da je Jeruzalemska crkva po položaju jednaka s Rimom, i nije se mogao odreći pečkog patrijarha, tvrdeći da bez njega ne može biti posvećen za biskupa. Novi zagrebački biskup Martin Borković najoštrije je reagirao na Mijakićevo prisegu, upozorivši da je Mijakić pojam »zakon«, tj. vjeru, shvaćao različito, pa je tamo gdje je »govorio o prolijevanju krvi za njegov zakon« mislio na obred, koji mu nitko nije želio uzeti, ali kad je govorio da ne može biti posvećen za biskupa bez pečkog patrijarha, mislio je na vjeru sa svim »grčkim zaludama«. Osim toga, Borković je ponovio da Mijakić nije ispunio obećanje o posvećenju u Rimu i podizanju učilišta za vlašku mladež, jer se svojim ponašanjem pokazao kao protivnik katoličke vjere, a zamjerio mu je i neprihvatljivo izjednačavanje njih dvojice po položaju u crkvenoj hijerarhiji jer je Borkovića u jednom pismu nazvao »prijateljem i bratom«, što je zagrebački biskup shvatio kao neprihvatanje podložnosti njemu kao nadređenom crkvenom autoritetu.³⁰

Borković je glede mogućeg uklanjanja Gabrijela Mijakića pisao i tadašnjem ugarskom kancelaru i vackom biskupu Szegedyju, kojem je predložio da poslije Mijakićeve svrgavanja ne bi nikoga trebalo imenovati marčanskim biskupom, već bi Vlasi morali biti podređeni zagrebačkom biskupu, u čijoj su se biskupiji nalazili, a kancelar je obećao da će

²⁹ *Valachicae gentis notitia historica*, f. 5; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 91.

³⁰ LOPAŠIĆ, *isto*, A-I, 94; A-II, 19; A-III, 14, 17.

se potruditi da Mijakić bude što prije uklonjen. Konačnu potvrdu da je bečki dvor bio spreman smijeniti Mijakića Borković je dobio od Herbersteina 21. rujna iste godine, koji mu je javio da su Tajno vijeće i Dvorsko ratno vijeće savjetovali Leopoldu I. da bi Mijakića morao ukloniti, a sam je Herberstein tada otišao u Beč, gdje je prema pismu isusovca Millera od 14. listopada uspio za tu zamisao pridobiti ministre Auersperga i Lobkowitza. Zasjedanje na kojem je donešena konačna odluka o Mijakićevu smjenjivanju održano je 23. studenoga 1668. kod kancelara Szegedyja u Beču, a dogovoreni zaključci predani su Leopoldu I. na audijenciji 20. prosinca 1668. godine.³¹

Predstavka dvorskih savjetnika i Mijakićevo uhićenje

U predstavci uručenoj Leopoldu I. krajem prosinca 1668. godine savjetnici su prijedlog o Mijakićevu smjenjivanju obrazložili iznoseći primjere njegova neprihvatljiva ponašanja od samog početka njegova biskupovanja, a glavne su argumente crpili iz izvješća krajiških zapovjednika Herbersteina i Trauttmansdorffa, te zagrebačkih biskupa Petra Petretića i Martina Borkovića. Na početku predstavke upozorili su Leopolda I. da su krajišku bunu iz 1666. godine, koju je Herberstein uspješno ugušio, potaknuli pravoslavni kaluđeri iz Krajine, čiji su episkopi inače bili »raskolnici«, koji su svoj položaj stjecali služeći se nečasnim sredstvima, u Krajini se bavili i prodajom kršćana Turcima i prikupljanjem poreza koji su odnosili »u Tursku« (pečkom patrijarhu!), što je nanosilo štetu Katoličkoj crkvi i samoj Krajini, a Gabrijela Mijakića optužili da je pružao podršku pobunjenim Krajišnicima i Osmokruhu, koji je svoje odluke potvrđivao Mijakićevim biskupskim pečatom. Napomenuli su i da Mijakić nije ispunio obećanje o posvećenju u Rimu, ali su na temelju Herbersteinova i Trauttmansdorffova izvješća krivo naveli da je Mijakić bio na posvećenju u Osmanlijskom Carstvu, pa su predložili da se Mijakić pozove na odgovornost zbog takva ponašanja, a ostali kaluđeri protjeraju u Osmanlijsko Carstvo ili kazne upućivanjem na mletačke galije, zbog čega je trebalo pojačati posade u krajiškim utverdama u slučaju izbivanja nemira među Vlasima. Takav postupak savjetnici su opravdali postupcima Leopoldova pretka Ferdinanda II., koji je, prema njihovu mišljenju, protjerivanjem protestanata (»heretika«) iz carskih zemalja osigurao jedinstvo vjere kao temeljni preduvjet jedinstva i stabilnosti same Monarhije, no iako su vladara upozorili da se krajiškim Vlasima nije moglo vjerovati zbog njihove ustrajnosti u pravoslavlju, mislili su da je privremeno trebalo odustati od protjerivanja kaluđera iz Krajine zbog opasnosti od izbivanja još većih nemira, već da bi samo trebalo ukloniti biskupa Mijakića zbog neispunjavanja obećanja o sjedinjenju s Katoličkom crkvom. Poslije Mijakića nikoga više nije trebalo imenovati marčanskim biskupom, dok je broj kaluđera i pravoslavnog svećenstva mogao privremeno ostati isti, a njihovo je uklanjanje trebalo postići postupnim smanjivanjem broja kaluđera pod različitim izgovorima. Savjetnici su napomenuli Leopoldu I. da je dvor još prije godinu dana bio obaviješten o kaluđerima kao uzročnicima krajiških nemira, i na zaključak da Mijakić zbog neispunjavanja obećanja o prihvaćanju unije i nepostojanja ikakvih naznaka da je voljan ispuniti uvjete koje je prihvatio prilikom imenovanja biskupom mora biti uklonjen s marčanske biskupske stolice, a podsjetili su vladara da je

³¹ IVIĆ, *Iz istorije crkve*, 65-66; LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-I, 98.

još 1665. godine Mijakiću uskratio godišnju novčanu potporu, odobrenu još za Mijakiće-va prethodnika Savu Stanislavića, sve dok Mijakić ne ispuni obećano. Osim toga, i zagrebački biskupi Petar Petretić i Martin Borković potvrdili su da Mijakić nije bio posvećen u Rimu ni prekinuo ovisnost o stranom crkvenom poglavaru, pećkom patijarhu, da nije Vlahe sjedinio s Katoličkom crkvom ni podigao katoličke škole za vlašku mladež, nego bio posvećen u Moldaviji i dalje potajno ustrajao u pravoslavlju, a upozorili su i na Mijakiće-ovu izjavu da se neće moći odreći pećkog patrijarha, bez kojeg nije mogao biti posvećen, i na njegov spor sa zagrebačkim biskupom Martinom Borkovićem, koji je burno reagirao kad ga je Mijakić u jednom pismu nazvao »prijateljem i bratom«, što je Borković shvatio kao namjerno izjednačavanje njihova položaja, jer je Mijakić Borkoviću morao biti podređen kao vikar za kršćane grčkog obreda. Na temelju ovih primjera Mijakiće-va ponašanja i negativnog mišljenja slavonskog zapovjednika Trauttmansdorffa o Mijakiće-voj iskrenosti glede sjedinjenja s Katoličkom crkvom, dvorski su savjetnici Leopoldu I. napomenuli da je Mijakićevo obećanje o prihvaćanju unije bila obična iluzija, a on sam nedostojan naslova marčanskog biskupa jer je od pravoslavnog metropolita primio naslov vretanijskog episkopa, koji u Katoličkoj crkvi nije postojao, i time zapravo podijelio zagrebačku biskupiju, a osim toga je protivno vladarevoj zabrani odlazio na zabranjene »raskolničke«, tj. vlaške skupove. Zaključivši da kod Mijakića nisu mogli uočiti nikakav znak spremnosti za prihvaćanje unije, odbacivanje pećkog patrijarha kao crkvenog poglavara niti provođenje sjedinjenja pravoslavnih Krajišnika s Katoličkom crkvom, nego samo ignoriranje vladarevih opomena i privrženost pravoslavlju, savjetnici su preporučili Leopoldu I. da Mijakića treba ukloniti s biskupskog mjesta, naglasivši da su o tome vijećali na konferenciji održanoj u studenom i da su taj zaključak podržali križevački pukov-
nih Herberstein i zagrebački biskup Martin Borković, koji nije bio osobno nazočan na konferenciji, kao i svi savjetnici koji su na njoj sudjelovali. Osim toga, vladaru su preporučili da razmisli o imenovanju mogućeg Mijakiće-va nasljednika u Marči, i kao takvog spomenuli Pavla Zorčića, kojeg je biskup Petar Petretić odgojio u katoličkoj vjeri i kasnije uputio na školovanje u Bolonju, zbog čega je Zorčić bio najpogodnija osoba koja je Krajišnike mogla odvratiti od pravoslavlja i postupno ih sjединiti s Katoličkom crkvom. Na kraju predstavke savjetnici su podržali promjene krajiških povlastica iz prethodne godine i Krajišnike upozorili da i te kako moraju biti zadovoljni takvim rješenjem, jer im povlastice zbog pobune nisu bile ukinute, a od njihovih zapovjednika zatražili da ne izazivaju krajiške nemire nasilnim postupcima.³²

No iako su savjetnici preporučili Mijakićevo smjenjivanje s biskupske stolice, odluka o smjenjivanju nije provedena tijekom cijele 1669. godine zbog bojazni Dvorskog ratnog vijeća od izbijanja većih nemira u slučaju Mijakiće-va uhićenja, koje su krajiški časnici nastojali izbjeći pod svaku cijenu, jer su pretpostavljali da će Osmanlije provaliti u Kraji-
nu. Situacija glede Mijakića postala je još složenijom kad je nakon smrti karlovačkoga generala Auersperga to mjesto dobio križevački pukovnik Herberstein, koji je morao pod pritiskom Ratnog vijeća iz Graza preuzeti Karlovački generalat, ali mu je zabranjeno poduzimati bilo kakve mjere protiv Mijakića, iako je zagrebački biskup Martin Borković

³² LOPAŠIĆ, *Monumenta ecclesiae graeco-orientalis*, A-III, 25.

nastojao da Herberstein ostane u Križevcima dok Mijakić ne bude uklonjen. Do kraja 1669. godine bečki se dvor ustručavao poduzimati bilo kakvu akciju jer je na dvoru prevladalo mišljenje da je zbog opasnosti od nemira trebalo čekati povoljnije prilike za njegovo uhićenje. Dvorsko je ratno vijeće protivljenje Mijakićevo uhićenju izrazilo i 17. ožujka 1670., preporučivši blago postupanje prema Vlasima i prihvaćanje Mijakićeve zamolbe o dodjeljivanju državne novčane potpore, držeći da će ga na taj način pridobiti za dvorsku politiku, a protiv Petra Zrinskog, dok je na zasjedanju tajnih savjetnika 20. ožujka 1670. godine kod kneza Lobkowitza zaključeno da Borkovićevo plan o utamničenju i protjerivanju Mijakića iz Krajine nije prihvatljiv, već je trebalo odgoditi bilo kakve postupke protiv njega. Budući da je dvor tijekom cijele 1670. provodio istragu o uroti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, nastojalo se izbjeći postupke koji su mogli izazvati Krajišnike, pa su krajiški zapovjednici dobili upute da ne poduzimaju nikakve korake protiv Mijakića, već da samo paze na njegovo ponašanje, a povod za Mijakićevo uhićenje u listopadu 1670. godine bio je napad kaluđera odanih Mijakiću na Pavla Zorčića, grkokatoličkog svećenika u Svetom Ivanu Žabnom, 8. rujna iste godine, koji je zapovjedio sam Mijakić. Pavao Zorčić je preko jednog isusovačkog misionara o tome izvijestio carskog ispovjednika Millera i biskupa Borkovića, koji je od Leopolda I. zatražio Mijakićevo uhićenje, a vladar je to odobrio i zapovjedio generalu Herbersteinu da uhititi Mijakića na način koji neće izazvati nemire. Herberstein je Mijakića uhitio u Karlovačkom generalatu, za vrijeme vizitiranja Krajišnika, pa je prvo otpremljen u Graz i nakon toga u tvrđavu Glatz u Češkoj, a Herberstein je knezu Lobkowitzu preporučio što brže ustoličenje novoga marčanskog biskupa Pavla Zorčića u Marči, kako bi se opovrgle glasine među Vlasima da im je vladar uzeo biskupa.³³

Za Leopolda I. i bečki dvor zadovoljavajuće je obrazloženje Mijakićeva uhićenja Krajišnjima bilo od presudne važnosti zbog ranijih upozorenja krajiških zapovjednika da bi svako spominjanje unije ili promjene položaja marčanskog biskupa moglo izazvati nesagledive posljedice, pa su vojni zapovjednici pred Krajišnjima Mijakićevo uhićenje obrazlagali sudjelovanjem u uroti protiv vladara, a nikako neispunjavanjem obveze o sjedinjenju s Katoličkom crkvom, preuzete 1663. godine prilikom imenovanja marčanskim biskupom. To je potvrdio i novi marčanski biskup Pavao Zorčić početkom 1671. godine u pismu zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću, navevši da su se Krajišnici smirili kad su im zapovjednici objasnili da je Mijakić uhićen zbog urote protiv cara Leopolda I., a sam je Borković 1. kolovoza 1671. Propagandi objasnio da je Mijakić, osim zbog urote, smijenjen i zbog kršenja prisege položene prilikom imenovanja biskupom 1663. godine, nakon čega mu je vladar zabranio obavljati biskupsku dužnost, čega se on nije pridržavao, pa je i zbog toga uhićen i utamničen, dok je Leopold I. potvrdio Mijakićevo smjenjivanje zbog neispunjavanja obećanja o širenju katoličke vjere među Vlasima u pismu biskupu Borkoviću 7. prosinca 1673.³⁴

³³ LOPAŠIĆ, isto, A-I, 100, A-III, 13, f. 6-7; IVIĆ, nav. dj., 66-67; FERDO ŠIŠIĆ, »Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine«, u: *Posljednji Zrinski i Frankopani*, Matica hrvatska, Zagreb, 60-88; FRANJO RAČKI, *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza F. Frankopana*, Zagreb, 1873., 76-79, 84-86, 96-100, 110, 134-135, 142, 170, 184.

³⁴ IVIĆ, nav. dj., 67-69, 81; ŠIMRAK, nav. dj., 183-184; AUGUST THEINER, *Vetera Monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia maximum partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta et colecta*, Zagrabiae, 1875., II., 214-215.

Tijekom istrage protiv Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana pojavile su se kontradiktorne informacije o Mijakićevim vezama s njima, a tijekom istrage pokazao je da su intenzivnije veze urotnika s Mijakićem počele tek 1669. godine, iako su Petar Zrinski i Mijakić već od ranije bili u dobrim odnosima. Iako istražitelji iz izjava Zrinskog i Frankopana nisu mogli dobiti preciznije podatke o mogućoj podršci Mijakića i Krajišnika urotnicima, jer je prema Frankopanovoj izjavi Katarina Zrinska tekst povlastica namijenjenih Vlasiima uništila zajedno s drugim spisima, optužnica je teretila urotnike da su Vlasima i Mijakiću nudili povlastice ako im se pridruže, a u njihovim osudama kojima se opravdala smrtna kazna bilo je navedeno da su kao saveznike pokušali pridobiti Vlahe i njihova biskupa Gabrijela Mijakića.³⁵ Iako je sam Mijakić u tamnici proveo cijelo razdoblje biskupovanja Pavla Zorčića, u Krajini nije bio zaboravljen, već su kaluđeri i Vlasi nakon smrti Pavla Zorčića u siječnju 1685. godine izvijestili Borkovića da bi Mijakića ponovno željeli za biskupa, što Borković nije mogao prihvatiti, a sve nade Krajišnika o mogućem povratku Gabrijela Mijakića na marčansku biskupsku stolicu prekinula je vijest o njegovoj smrti, koju je apostolskom nunciju Buonvisiju uputio kardinal Leopold Kollonich 25. listopada 1686.³⁶

Zaključak

Uhićenje marčanskog biskupa Gabrijela Mijakića, provedeno 1670. godine pod optužbom za sudjelovanje u pripremi urote s Petrom Zrinskim i Franom Krstom Frankopanom protiv cara Leopolda I., predstavljalo je završetak opsežnoga istražnog procesa o krajiškoj pobuni 1666. godine i ulozi Gabrijela Mijakića u njoj. Tijekom istrage o uzrocima pobune Mijakić, pravoslavno svećenstvo i kaluđeri osumnjičeni su za pružanje podrške pobunjenim Krajišnicima i davanje utočišta progonjenim sudionicima pobune, a posebna pozornost povećana je pitanju Mijakićeva prihvaćanja unije, odnosno ispunjavanja uvjeta koje je prihvatio prilikom imenovanja marčanskim biskupom 1663. godine. Izvješća krajiških zapovjednika Trauttsmandorffa i Herbersteina te zagrebačkih biskupa Petra Petretića i Martina Borkovića teretila su Mijakića ne samo za pružanje podrške pobunjenim Krajišnicima već i za neispunjavanje obećanja o odlasku na posvećenje u Rim, širenju unije među pravoslavnim Krajišnicima, odgajanju vlaške mladeži u katoličkom duhu i prekidanju svih veza s pravoslavnim pečkim patrijarsima. Upravo su te činjenice bile istaknute u predstavi dvorskih savjetnika uručenoj caru Leopoldu I. kao razlog Mijakićeva uhićenja i postavljanja njegova nasljednika Pavla Zorčića u Marču, no zbog bojazni krajiških vojnih vlasti od reakcija Krajišnika, koji su podržavali Mijakića, njihovo je iznošenje u javnost izbjegavano, a Mijakićevo uklanjanje obrazlagano sudjelovanjem u uroti protiv zakonitog vladara. Mijakićevim je uhićenjem i sužavanjem vlaških povlastica, provedenim godinu dana ranije, bečki dvor nastojao riješiti pitanje unije pravoslavnih Vlaha Vojne krajine zajedno s ograničavanjem krajiške samouprave, koju su Krajišnici tumačili vrlo široko, što je izazivalo česte sukobe s vojnim vlastima i nestabilnost krajiškog prostora, ali Mijakićevo uklanjanje i postavljanje grkokatika Pavla Zorčića biskupom u Marči nije se pokazalo trajnim rješenjem, jer su pravoslavno svećenstvo i Kra-

³⁵ *Valachicae gentis notitia historica*, f. 6v; RAČKI, *nav. dj.*, 210, 245, 284-285, 294, 383, 402, 442, 553-555.

³⁶ ŠIMRAK, *nav. dj.*, 184-185; NILLES, *nav. dj.*, II., 715-721.

jišnici tijekom cijelog razdoblja njegova biskupovanja, a i nakon Zorčićeve smrti, težili u Marči ponovno ustoličiti pravoslavnog episkopa, ovisnog o Pečkoj patrijaršiji.

Summary

*A PROPOSAL OF COURTLY ADVISORS TO EMPEROR LEOPOLD I ABOUT
THE DISMISSAL OF GABRIEL MIJAKIĆ THE BISHOP OF MARČA AND REDUCTION
OF THE STATUTA VALACHORUM FROM 1668*

Gabrijel Mijakić, bishop of Marča, was imprisoned in 1666. This action of the emperors court marked the end of the extensive investigation against this bishop and his involvement in the conspiracy of Petar Zrinski and Fran Krsto Frankapan against emperor Leopold I. During the investigation Mijakić, together with the Orthodox clergy, was accused for helping the conspirators. Moreover, special attention was drawn also to the religious question of the Graeco-Catholic Union, i.e. the problem of the fulfilment of the obligations that Mijakić had to deal with as the bishop of Marča. The reports of Trauttsmandorff and Herberstein officers of the Military border, together with the statements of Petar Petetić and Martin Borkovć – the bishops of Zagreb, blamed Mijakić that he had helped conspiracy, as well as accused him that he did not satisfy all the duties that he had as bishop (promotion of the Catholic faith among Vlachs and working on the union). These accusations were the true reason for the Mijakić's imprisonment and abolishment of the bishopric see. However, since the court was worried that the population would rebel against the emperor, the public was informed that the reasons were Mijakić's involvement in the conspiracy against the emperor. This imprisonment, together with the earlier reduction of the Statuta Valachorum, was emperors attempt to solve the problem of Vlachs in the Military border. However, appointment of the new bishop – Petar Zorčić – was only a temporary and not satisfactory solution, because population of Marča even after was trying to establish an Orthodox bishopric in this region.